

פסקים והלכות

מאת הרב יוסף אביטבול שליט"א במח"ס שערי יוסף

הלכות חג הסוכות

דינים הנוהגים בערב יו"ט דסוכות

תספורת - מצוה להסתפר בערב יו"ט. (עי' רמ"א סי' תע"א ס"ג), ואף מי שהסתפר בערב ראש השנה נכון להסתפר בערב חג הסוכות [ואף בימים הסמוכים לחג הסוכות]. (עי' שו"ע סי' תקכ"ט ס"א).

נטילת ציפורניים - מצוה ליטול את הציפורנים בערב יום טוב. (עי' מג"א סי' רס, וכן איתא להדיא במגיד מישרים לב"י משלי כג, וכמו שנתבאר בארוכה בשערי יוסף הל' יו"ט). טבילה - בזמנינו שאין בית המקדש קיים, אין חיוב לאדם לטהר את עצמו לרגל, אך נכון וראוי לטבול בערב יו"ט. (בשו"ע לא נזכר דין טבילה בעיו"ט, וראה בשערי יו"ט בארוכה), ובמקום צורך אפשר אף לטבול שעה קודם חצות היום. (עי' משנ"ב סי' תע"א סקכ"ב).

נתינת צדקה - חייב אדם לתת צדק בערב יו"ט כדי לשמח את העניים והאלמונים והיתומים. (שו"ע סי' תקכ"ט ס"ב, ובשערי יו"ט). ובזוה"ק איתא דאם לא נותן מקללים אותו וכו'.

עשיית מלאכה - דיני עשיית מלאכה כמו בערב שבת שמלאכה שאין בה שיהיו מותרת, ומלאכה שיש בה שיהיו מותרת מעיקר הדין עד מנחה קטנה, ולכתחילה מחמירים מזמן מנחה גדולה. אלא א"כ במקום צורך. (עי' שו"ע סי' רנ"א ס"ב, ונתבאר בהרחבה בשערי יוסף הלכות שבת ח"א).

מצות שמחה לאשה - חיוב גמור על הבעל לקנות בגד או תכשיט ליו"ט א', כפי ממנו, ונתבאר הדינים בהרחבה בספר שערי יוסף הלכות יו"ט.

אכילה בסוכה - מותר לאכול בסוכה בערב ואין בזה איסור בל תוסיף, כיון שהוא לפני זמנו.

אכילת פת בערב יו"ט א' - יש להמנע מלאכול פת בערב סוכות מעשה עשירות כדי שיוכל לתאבון, (רמ"א סי' תרל"ט ס"ג ומשנ"ב שם סקכ"ז). אך נשים אינן צריכות להמנע שלא לאכול בערב סוכות, כיון שאינן חייבות בישיבה בסוכה, אך מ"מ מצוה איכא.

פת הבאה בכיסנין - מותר לאכול עד שיעור כביצה. [54 גרס]. (עי' סי' רמ"ט ס"ב, והגרע"פ והגר"מ). (הגרע"א פירות ירקות בשר דגים וביצים, מותר לאכול, אך לא בכמות שישבע מהם. (פמ"ג תרל"ט א"א סק"ב, וחי' אדם קמו ס"ז).

שינה בערב סוכות - מותר לישן בערב סוכות, אך יש שנמנעו שלא לישן בערב חג הסוכות, כדי שישן לבילי סוכות כראוי. (עי' ריטב"א סוכה כז).

דיני רגל מבטל אבילות בערב חג הסוכות - נתבאר בארוכה בשערי יוסף חול המועד בארוכה.

דיני אגידת ד' מינים

חיוב אגידת הד' מינים - מצוה לאגוד את הלולב וההדסים והערבות יחד בקשר גמור [קשר על קשר], משום זה אלי ואנוהו. (שו"ע סי' תרנ"א ס"א ומשנ"ב שם סק"ז).

אגוד בלילה או ע"י קטן - אי אפשר לאגוד את הלולב ע"י קטן, אך קטן יכול לאגוד לעצמו, אך מותר לאגוד את הלולב בלילה.

השתמש בעלי הלולב לאגוד - לפני שהשתמשו בו מותר לכתחילה, אבל לאחר שהשתמשו בו מחמירים בזה, ובדיעבד אפשר להקל. (עי' דעת"ס תרנ"א סק"א ובא"ב אוטשאטש סי' תרס"ד ס"ד).

צורת האגוד - **בני ספרד**: נוהגים לקשור את הד' מינים בקשר על גבי קשר, בשלשה קשירות, (שו"ע סי' תרנ"א ס"א ומשנ"ב סק"ז), ו**בני אשכנז**: רובם נוהגים לאגד בקושיילך, (ערוך השולחן שם ס"ז), וכיון שקושיילך לא מועיל לקשר נהגו גם לעשות את הקשר על קשר בלולב. (עי' נאות מרדכי סוכות שקושיילך שבזמנינו אינו כמו בזמנם שהיה קשר גמור) **בן ספרד שרוצה לאגד בקושיילך, (ע"פ הקבלה)** אינו לכתחילה, וצריך עוד קשר, (עי' חת"ס סוכה לו: שו"ת בית דוד סי' תנ"ד וביכור"י שם סק"ח).

סדר אגידת הלולב - **צורת הקשירה, לבני אשכנז**: הלולב באמצע, וההדסים בצד ימין והערבות בצד שמאל (משנ"ב סי' תרנ"א סק"ב), **לבני ספרד והנוהגים כהאריז"ל**: מניחים הדס אחד מימין הלולב, והדס א' משמאלו והדס א' באמצע על שדרת הלולב. ערבה א' מימין הלולב וא' משמאלו. (כה"ח שם סק"ד).

סדר התחיבה בקושיילך לבני אשכנז - יתחוב את ההדסים והערבות לתוך הקושיילך, כיון שצריך שיהיו בתוך ידו בשעת הברכה [ולא מועיל אחיזת הקושיילך אם ההדסים והערבות נמצאים למעלה מאצבעותיו]. (הגרע"פ).

ג' טבעות בלולב - **בני אשכנז** נהגו להוסיף גם הלולב לבדו שלוש טבעות נוספות, (משנ"ב שם סק"ד) אך **בני ספרד** לא נהגו בזה, כיון שהלולב סגור (שו"ע הרב שם ס"א) ורק צריך עוד ב' קשרים, אך אם הלולב סגור אין צריך עוד ב' קשרים. (עי' הורני חוקי עמ' שפה, ויש נוהגים ב"ח קשרים ראה בכה"ח שם סק"ז).

גובה הלולב - יש להזהר ששדרת הלולב תהיה גבוהה טפח מההדסים והערבות, (שו"ע סי' תרנ"א ס"א וס"ב). וכן נזהרים ע"פ הקבלה שההדסים יהיו יותר גבוהים מהערבות טפח. (רמ"א סי' תרנ"א ס"א ומשנ"ב סק"ב).

אגידה ביו"ט - אם לא אגד בערב יו"ט מותר לאגוד ביו"ט, [ואף בליל יו"ט מותר (ש"ת דברי ישראל ח"א סי' קצג)] אך צריך להזהר בב' דברים, א' לא יתלוש עלה מהלולב שהשתמשו בו. וכנ"ל. אך התלישה ביו"ט מותרת לפי שאין איסור תולש בתלוש. (ביכור"י סק"ה). ב'. לא יקשור קשר על גבי קשר, אלא רק ע"י קשר עניבה. או [לבני אשכנז כנ"ל] ישים את הד' מינים בתוך הקושיילך. (כיון שאסור לקשור אף בקשר עניבה משנ"ב סי' שו"ז סקכ"ט). [והמקילים לאגוד בעלי הלולב ביו"ט בקשר גמור, יש להם על מה שיסמוך, שעלי הלולב מתייבשים ואינם בני קיימא. (עי' עבודת הקודש מורה באצבע ס"ק רצא, ובביה"ל סי' שו"ז ד"ה עניבה, ולמעשה בחי"א כלל ס"ו ס"ח ביכור"י סק"ד ובכה"ח שם סק"ט, ואולם מבואר במשנ"ב סי' שו"ז סק"ד לאסור)].

דיני הדלקת נרות

זמן הדלקת נרות ביו"ט - לכתחילה מן הראוי להדליק נרות יום טוב, בערב יום טוב, [כיון שבזמנינו אפשר שהוא נר של בטלה, כי אי"צ להדליק נרות שיש כבר אור חשמל], אך יש נוהגים להדליק סמוך לסעודת החג.

חיוב הברכה בהדלקה - חובה לברך על הדלקת נרות ביו"ט, [ונח' הפוסקים האם נשים שנוהגות שלא לברך על הדלקת נרות בליל יו"ט, צריכה לשנות ממנהגה ולברך, כיון שנח' הראשונים אם צריך לברך על נרות יו"ט].

ברכה לפני ההדלקה - ביום טוב לכו"ע צריך לברך לפני הדלקה ואח"כ לברך, [ויש מבני אשכנז שנוהגים גם ביו"ט ואח"כ לברך]. יתר **דיני הדלקת נרות ביו"ט, נתבאר בהרחבה בשערי יוסף הלכות יו"ט**.

מקום ההדלקה - לכתחילה יש להדליק הנרות בסוכה כיון שיש להדליק במקום האכילה, אך במקום סכנה ידליק את הנרות מחוץ לסוכה באופן שרואים את הנרות מהסוכה, ואם לא ידליק במטבח או בחדר שישנם בו בני הבית, ולכתחילה ידליקו את החשמל בסוכה בזמן הדלקת הנרות בבית. (עי' שו"ע שם ומשנ"ב סק"ה, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף שבת בהל' הדלקת נרות בסי' רסג).

דיני הכניסה לסוכה והקידוש ביו"ט ראשון

אמירת לשם יחוד של מצות הסוכה בתוך הסוכה - אפשר לומר לשם יחוד לשם מצות סוכה בתוך הסוכה, כדי שלא להפסיד מצוה דאורייתא של סוכה, וסגי בכוונה שניכנס לסוכה, ובפרט מה שמזמנים את האושפזים לסוכה הרי הוא ביטול מצוה מדאורייתא.

הזמנת האושפזין - **בני ספרד**: נהגו להזמין את האושפזין [כמובא בזה"ק] כל יום, כמובא הנוסח מהבא"ח, ונהגו שכל בני הבית יאמרו אותו, [אך בודאי שאין בזה חיוב] ו**בני אשכנז**: נהגו שרק בעל הבית מזמין.

סדר הקידוש ביום הא' - אלה מועדי וכו', ברכת הגפן, מקדש ישראל והזמנים, לישב בסוכה, וברכת שהחיינו. [ויכוון עם על מצוות סוכה וגם על חג הסוכות]. (שו"ע סי' תרמ"ג ס"א). [ואם מתארח בסוכת חבירו, אינו צריך לחזור ולברך על סוכתו שוב ברכת שהחיינו].

קידוש וברכת שהחיינו בעמידה/בישיבה - **לבני ספרד**: נוהגים לקדש בעמידה ולהתיישב לאחר ברכת לישב סוכה, קודם ברכת שהחיינו, ואח"כ יברך שהחיינו, בישיבה או בעמידה. (שו"ע שם ס"ב, וכה"ח שם סק"ג בשם הב"י). ו**לבני אשכנז**: נהגו לומר את כל הקידוש ובישיבה, ויש שנוהגים כדעת האריז"ל שיש לקדש בעמידה, ולהתיישב לפני ברכת לישב בסוכה. ולגבי זמן הברכה בקידוש ביום יתבאר להלן.

עניית אמן על ברכת שהחיינו לנשים: בנות ספרד: לא יענו אמן כיון שהוא הפסק, ואינה יכולה לשתות מהיין, אך אם תענה אמן תוכל לשתות מהיין בדיעבד, ויש אומרים שאף בנות ספרד יכולות לענות אמן. **ובנות אשכנז:** יכול לענות אמן.

דיני מצוות אכילת כזית לחם ביום הראשון

חיוב אכילת פת - חייב אדם לאכול בסוכה בליל יו"ט ראשון, פת בשיעור כזית, [לכתחילה הוא 30 גרם, ומי שקשה לו 18 גרם], (שו"ע סי' תרל"ט ס"ג). אך יש אומרים שחייב לאכול פת בשיעור יותר מכביצה 55 גרם, **ולכן לכתחילה יש לאכול פת יותר מכביצה**. (כה"ח סק"נ ובא"ח האזינו ו' ועוד).

אכילת חלה מתוקה או כזית ראשון עם סלטים - **לבני אשכנז:** מותר לאכול בליל יו"ט א' את הכזית עם חלה מתוקה, (עי' משנ"ב סי' תרל"ט סק"א). **ולבני ספרד:** שברכת חלה מתוקה מזונו, צריך לאכול כזית לכל הפחות מחלה שאיננה מתוקה. (עי' חזו"ע ברכות דיני ברכת הפת). מותר לאכול את הכזית ביו"ט ראשון עם סלטים וכדו'. (ישועות יעקב סי' תע"א סק"ב, ודלא כמ"ש בשו"ת יד אליהו פסקים סי' כג להחמיר בזה).

אכילה בכדי אכילת פרס - יש לאכול את כזית פת הראשון במשך זמן של כדי אכילת פרס. ואם לא אכל בכדי אכילת פרס צריך לחזור ולאכול.

שיעור הזמן בכדי אכילת פרס - **לבני ספרד:** בין ארבע לשבע דקות, **ולבני אשכנז:** בתוך ארבע דקות ויש מחמירים שתי דקות. (ורק ביו"כ שהוא דאורייתא מחמירים לחולה בתשע דקות).

אכילת פת כביצה כדי אכילת פרס - אף שכנ"ל שלכתחילה יש לאכול פת יותר מכביצה שהוא שיעור שני כזיתים, **מ"מ די לאכול כל כזית מהם תוך כדי אכילת פרס**, (עי' מט"א תרכ"ה ס"ב שהחמיר בזה, ולמעשה עי' משנ"ב סי' תרל"ט סק"ב, וחזו"ע סוכות עמ' קיד דנקטינן לקולא).

כוונה בשיטת הסוכה - צריך לכוון באכילתו בסוכה שציוונו הקב"ה לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים וזכר לענני הכבוד שהקיפן עלינו להגן עלינו מהשרב והשמש. (סי' תרכ"ה ס"א ומשנ"ב שם) ובדיעבד אם כיון רק לצאת ידי המצוה, ולא כיון את הנ"ל יצא ידי חובה, **אך אם לא כיון לכתחילה צריך לחזור ולאכול שוב כזית לחם**. (שם וסי' ס').

מצוה באכילה כל השבוע - אף שאין חיוב לאכול כל שבועת ימי החג פת בסוכה, מ"מ יש מצוה לאכול כל שבועת הימים בסוכה פת. (משנ"ב שם סק"ד).

דיני הזכרת יעלה ויבוא ביו"ט א' דסוכות

בליל א' דסוכות מזכירים יעלה ויבוא בברכת המזון. **ואם שכח ולא אמר יעלה ויבוא**, צריך לחזור על ברכת המזון, **אך אם מסופק אם אמר יעלה ויבוא**, לבני ספרד: אינו חוזר, כיון שאימת יו"ט עלי, וטוב שישמע ברכת המזון מאחר, ולבני אשכנז חוזר, ולכו"ע בקרוב לודאי ששכח, צריך לחזור ולברך ברכת המזון.

נזכר ששכח לומר בתוך ברכת המזון - אם נזכר מיד כשאמר ברוך אתה ה' לפני שחתם בונה ירושלים, יסיים למדני חוקיק, ויחזור לומר יעלה ויבוא, ואם נזכר שטעה לאחר שחתם בונה ירושלים יאמר שם ברכת אשר נתן בשם ומלכות, ואם נזכר שלא הזכיר מעין המאורע אחר שהתחיל בברכה רביעית יסיים הברכה, ולמנהג בני אשכנז שחוזרים על יעלה ויבוא יחזור לתחילת ברכת המזון.

אשה ששכחה לומר יעלה ויבוא - בין לבני ספרד ובין לבני אשכנז, אינם צריכות לחזור.

דיני הפטורים והחייבים בסוכה

החייבים בסוכה - אנשים חייבים בסוכה, אך נשים פטורות מסוכה, כדין מצוות עשה שהזמן גרמא. (שו"ע סי' תרל"ט ס"ב, וסי' תר"מ ס"א).

חיוב בניית סוכה למי שאין לו סוכה - מי שאין לו סוכה חייב להוציא חומש מממונו לבנות סוכה או להשכיר דירה לשבוע שיש בה סוכה, (עי' סי' תרנ"ו ובביה"ל שם).

חיוב קטנים בסוכה - אף קטנים חייבים לאכול בסוכה, ושיעור הגיל הוא כמגיל 6, ואם אינו צריך לאמו אף מגיל 5 הרי הוא חייב בסוכה, חייב אביו לחנכו במצוות סוכה (שו"ע סימן תר"מ ס"ב, ומשנ"ב סק"ד), וקטנים הנ"ל שחייבים בסוכה יש בהם איסור ספיה, ולכן אסור להאכיל לקטנים בידים, דהיינו לתת להם לאכול בתך פיהם או לצוות להם לאכול (משנ"ב סק"ה), ויש להזהר שהקטנים לא יאכלו מחוץ לסוכה, כגון שמתארחים, ולפעמים יש בזה איסור ספיה לקטן. ורק אם מניחים לפניו אין בזה איסור.

קטן שנרדם מחוץ לסוכה - אין חיוב לאביו מדיני חינוך להכניסו לסוכה. (עי' פ' הגרשז"א שפטור ממצוות סוכה). אך בקרוב לגיל מצוות ראוי לחנכו.

שינת בנו הקטן בסוכה או חתנו בסוכה - אדם שיש לו בן קטן שהגיע לגיל חינוך בסוכה [בד"כ גיל 5-6] ויש לו חתן שאין לו סוכה, ואין לו מספיק מקום בסוכה, כיון שחייב בחינוך בנו צריך לתת לבנו לישן בסוכה. ואף שיש חיוב

ערבות על קיום מצוות חבירו, והרי הוא נקרא שמחויב בדבר, מ"מ חינוך הרי הוא חובה שבגופו, ולכן בנו קודם.

שמונה פטורים משיבת הסוכה

אך מצונו כמה פטורים משיבת הסוכה, **א' מצטער ב' חולה, ג' משמשי חולה, ד' שלוחים/עוסקים במצווה, ה' הולכי דרכים, ו' במקום מצוה, ז' טרודים בטרדת מצוה כגון חתן בשבע ברכות ח' פטור של תשבו כעין תדורו. ט' ירדו גשמים והוא שייך קצת לפטור של מצטער בסוכה**, ויש בזה פרטים רבים, ולהלן יתבארו בהרחבה.

מצטער (א)

מצטער בסוכה - מצטער פטור מהסוכה וכמו שנאמר "תשבו כעין תדורו" וכמו שאדם שמצטער בביתו יוצא מביתו, כך הוא הדין בסוכתו (תוס' סוכה כו. מרדכי סוכה רמז תש"מ, מהר"ל סוכה סי' יט). ואף צער שהיה יוצא מהחדר שנמצא בו לחדר אחר אף הוא בכלל צער שהיה יוצא מביתו, וצער זה פוטרו מחובת ישיבה בסוכה, ולא צריך צער שהיה יוצא מחמתו לחוץ לגמרי. **אך אם מצטער בלילה הראשון חייב לאכול כזית**, אך צריך לחכות לאכול כזית ראשון בסוכה רק עד חצות. (רמ"א סימן תר"מ ס"ד בשם הכל בו, ועיין משנ"ב סק"ו).

גדר מצטער - בכלל מצטער הוא מי שאינו יכול לישון או לאכול בסוכה, בגלל הרוח, או הקור, או החום, או ריח או זבובים ויתושים וכדו'. או שבאמצע חול המועד סוכות נכנסו לו עכברים וחתולים וכדו' לתוך הסוכה הרי הוא מצטער ופטור מן הסוכה, אבל אין לבנות את הסוכה לכתחילה במקומות הנ"ל שלא ראויים לשבת שם, ולכן אם עשה שם סוכה יוצא בסוכה הנ"ל יד"ח כיון שלא יכול בסוכה הנ"ל כל צרכיו, ואינו תשבו כעין תדורו (שו"ע ורמ"א שם, ומשנ"ב שם סק"כ).

פטור מצטער לפי דרך בני אדם - פטור מצטער הוא דוקא אם דבר שדרך בני אדם להצטער בו, (רמ"א שם) אלא א"כ הוא אנן דעת שהרי הוא פטור מהסוכה (משנ"ב סק"ל, ועיין בביה"ל שם ד"ה אלא).

מצטער מעכברים - אין לבנות סוכה במקום שיש בה עכברים, ואם בנאה שם לא יצא ידי חובת סוכה כלל, וצריך להוציא עד חומש מממונו לבנות סוכה אטומה או במקום גבוה שלא יבואו לשם עכברים, ויהיה מצטער מהסוכה. אך אם לא ידע שיש שם עכברים, ובאמצע סוכות רואה שיש שם עכברים, בדיעבד יוצא בסוכה זו באכילה, ובשינה הרי הוא פטור מהסוכה מחמת דין מצטער, ואם אין לו טורח גדול צריך ללכת לסוכת חבירו או שכינו או קרוביו, חוץ מיום הראשון שחייב להשתמש בסוכה זו. (עי' שו"ע סי' תר"מ ס"ד).

מזגן בסוכה - בזמננו שהחום מרובה, **יש חיוב לשים מזגן בסוכה כדי שיוכל לשבת בה לאכול ולשתות ולישן, ושלא יהיה מצטער מהסוכה**. אך אם שכח להפעיל את המזגן בערב יו"ט, אם הוא במצב שאי אפשר לאכול ולישון שם וכל האנשים מצטערים לשבת בסוכה הרי הוא פטור מהסוכה, אם אין לו סוכה אחרת במקום הנ"ל. (עי' רמ"א סי' תרל"ט ס"ה, ובשו"ת מהרש"ג ח"ג סי' ל"ט ובא"א בוטשאטש סי' תר"מ ס"ד שהגדר בזה שאם היה בצער היה יוצא מחדרו או ביתו הרגיל לחדר או בית שאינו רגיל בו). וכיון שהוא דבר שבחובה אי אפשר לקנותו מכספי מעשרות, (והרי הוא בכלל ההוצאות שבת ויו"ט שחוזרות), אך יכול לקנות לאביו מזגן בסוכה מכספי מעשרות. (ונתבאר בארוכה בספר שערי יוסף שאלות ותשובות המצוות במעשר כספים פרק י"ג).

מצטער מחמת רעש - מי שאינו יכול לישון בסוכה **מחמת רעש**, כגון משמחת בית השואבה או רעש שכנים, או שהסוכה לא אטומה כמו בביתו, ויש לו רעשים כל הזמן מבחוץ, עד השעות המאוחרות של הלילה, כיון שכל מכונית שעוברת ברחוב מפריעה לו - **אם רוב אנשים לא יכולים לישון בכזה מקום, הסוכה פסולה וצריך לעשות סוכה במקום אחר, אך אם רק הוא מצטער מזה אין לו פטור מצטער, וצריך להשכיר או לבנות סוכה עד חומש ממונו במקום אחר**.

סוכה שלא ראוייה לשינה - כגון סוכה בפראקים או ליד בית הכנסת ובכותל המערבי או ליד מסעדות וכדו', הסוכה כשרה, אך צריך לבדוק שהיא כשרה כדין. (עי' בשערי יוסף סוכות חלק בירורי הלכה, ובמש"כ בזה בספר הורני חוקיק סוכות עמ' רמב).

מצטער מחמת נחירות וכדו' - אם אי אפשר לישון כך פטור מסוכה. (ווי' העמודים ע' י"ג ע), אך לכתחילה כיון שיודעים מזה, צריכים לבנות ב' סוכות, כדי שיוכלו לקיים מצוות סוכה. וכנ"ל.

מצטער בסוכה מחמת שבני הולכים לישן מאוחר ואח"כ מפריע לו לישן - אינו חשוב מצטער כיון שהוא בעל הבית, והרי הוא חייב בסוכה. (הוראת הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

מצטער לישן בסוכה כי ישנם אורחים בסוכה - פטור מלישון בסוכה ובביתו גם לא היה לישן בסלון אם היו שם אורחים כיון שהיה מתבייש לישן ותשבו כעין תדורו, אך אם הוא בעל הבית כיון שהוא הזמין אותם ויכול לסלק אותם אינו נפטר משינה בסוכה.

מצטער מחמת שאשתו מפחדת לישן לבד - מעיקר הדין אינו פטור, וצריך לבנות סוכה באופן שיכול לישן שם עם אשתו.

חולים (ב)

חולים - חולים פטורים ממצות סוכה, ואף חולה שאין בו סכנה, פטור ממצות סוכה ואפילו חש בראשו או בעיניו. (שו"ע סימן תר"מ ס"ג). ואף אם חולה באחד מאיבריו דינו כחולה.

גדר החולה שמחמת החולי מפריע ומצטער לשבת בסוכה, אבל אם אין לו הבדל חייב לשבת בסוכה. (עי' משנ"ב סק"ז וסק"א).

משמשי חולה (ג)

משמשי חולה - פטורים מהסוכה, (שו"ע סימן תר"מ ס"ג) משום שהעוסק במצוה פטור מן המצוה (משנ"ב סק"ז), ואף שכתבתי בכמה דוכתי בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א שאין את הדין של עוסק במצוה פטור מן המצוה היום שעוסקים לדברים אחרים, מ"מ בכה"ג הרי אינו שייך את הטעם הנ"ל כי יכול לעזור לחולה וגם תוך כדי לענות לטלפונים והבן). והמשמש לחולה פטור מן הסוכה אף בזמן שאין החולה צריך לו, אבל מ"מ אם יכול להיות בסוכה בשעה שהחולה אינו צריך לו יהיה בסוכה (עי' שו"ע ס"ב וז'). ויש בזה עוד דוגמאות כגון נשים לפני הלידה, ולהלכה כל שיש חולי וצריכים עזרה יש בזה פטור של משמשי חולה.

משמשי חולה בשכר - כגון שישן עם חולה בלילה - פטורים מהסוכה, (עי' כה"ח סק"ז). אך **אשה שצריכה את עזרת בעלה בלילה בטיפול בתינוקים** - פטור משינה בסוכה. (עי' שו"ע שם ומקור חיים שם, ובחזו"ע סוכות דיני ישיבה בסוכה). ומצוי באשה לאחר לידה. (הורני חוקיק סוכות עמ' רלז). או באשה מעוברת שאינה חשה בטוב.

שלוחים/עוסקים במצוה (ד)

שלוחי מצווה או עוסקים במצווה, פטורים מהסוכה, (עי' שו"ע סי' תר"מ ס"ח) אך אינו מצוי כ"כ בזמנינו.

אך חיילים במלחמה שנלחמים בשטח מול המחבלים ועוברים מבית לבית שפטורים ממצות סוכה. (כדן שומרי העירף כמבואר בשו"ע שם ס"ט ובמשנ"ב שם סק"ו, ולפעמים אף משום מצות פדיון שבויים). אך השומרים וכדו' שיכולים לשבת בסוכה או בזמני המנוחה [אם אינם במקום סכנה] חייבים לבנות סוכה. (כדן חולכי דרכים כמבואר בשו"ע שם ס"ח). [וכן ה"ה לגבי חיובם בד' מינים, (שאלת הג"ר גמליאל הכהן רבינובין שליט"א במח"ס גם אני אודך)].

תשבו כעין תדורו, וכמו שאדם מתנהג בביתו, כך בסוכה, ולכן אם נרדם מחוץ לסוכה אין חיוב להעירו משנתו, [ויש אומרים שצריך להעירו משנתו, (עי' בא"ח ש"א האזינו ח'), והכל לפי האדם, אם יודע שרוצים להעירו, שנהר מאוד שלא לישן מחוץ לסוכה יש להעירו, ולכן מותר להעיר אף את אביו אם נרדם מחוץ לסוכה, אם יודע שמקפיד ע"כ, אבל אם סובר כשיטת המקילים לא יעיר אותו].

דיני ירידת גשמים בסוכה (ט)

אם יורדים גשמים בסוכה פטור מהסוכה, **כיון שמצטער**, והממשיך לשבת בסוכה שיוורדים גשמים, אינו מקבל שכר, ונקרא הדיט, כי כל הפטור מהדבר

דיני ברכת לישוב בסוכה

ברכת לישוב בסוכה - **לבני ספרד**: מברכים ברכת לישוב בסוכה רק שאוכלים לחם, ואף אם הולך להיות בסוכה הרבה זמן אינו מברך ברכת לישוב בסוכה, אך מ"מ אם אפשר לו ישמע מבני הבית ברכת לישוב בסוכה (שו"ע סי' תרל"ט ס"ה, ובכה"ח שם סק"ז ובא"ח ש"א האזינו ס"ח וחזו"ע סוכות עמ' קלב), **לבני אשכנז**: לכתחילה מברכים לישוב בסוכה רק שאוכלים פת, אך אם נמצא בסוכה הרבה זמן אף שאינו אוכל לחם, מברך לישוב בסוכה. ולכן לכתחילה יאכל פת הבאה בכיסנין בשיעור כביצה שנכנס לסוכה, ויברך לישוב בסוכה, **ולדעת הגר"א**: מברכים כל פעם שנכנס לסוכה אף ללא אכילה ושתייה ושינה.

ברכת לישוב בסוכה שנשאר בסוכה - אם נשאר בסוכה כל הזמן לאחר הסעודה, ושבו נוטל ידיו לאכילת פת או אוכל פת הבאה בכיסנין, לבני אשכנז בשיעור שמברך עליהם לישוב בסוכה, אינו חוזר ומברך שוב, ברכת לישוב בסוכה.

היסח הדעת - אם מסיח דעתו לזמן קצר כגון לתפילת מנחה או ערבית, ושוב חוזר ואוכל לחם, אינו צריך לחזור ולברך ברכת לישוב בסוכה כיון שאינה היסח דעת. (שם סק"ז), ואף אם הלך לסוכת חבירו או שלומד בסוכת בית הכנסת, למעשה אינו צריך לברך שוב, (משנ"ב סק"ח) אך נראה שטוב שיצא ידי חובתו מבני ביתו.

אם הולך להתפלל תפילת שחרית - כיון שהוא הפסק גמור של שעה וחצי שעתים, הרי הוא הפסק.

פת הבאה בכיסנין בשיעור כביצה - **לבני ספרד**: אינו מברך לישוב בסוכה. **ולבני אשכנז**: מברך לישוב בסוכה.

פת הבאה בכיסנין בשיעור ג' ביצים [160 גרם] - אף לבני ספרד יכול לברך, (חזו"ע עמ' קלד כיון שיש ספק ספיקא).

תבשיל מחמשת מיני דגן, כגון קוסוקס או איטריות או קוגל - **לבני אשכנז**: מברך לישוב בסוכה, **ולבני ספרד**: אינו מברך לישוב בסוכה, אלא א"כ אוכל

הולכי דרכים (ה)

הולכי דרכים ביום ובלילה פטורים מהסוכה. (שו"ע סימן תר"מ ס"ח). ויש בזה עוד פרטים.

הנוסעים לטיול מחוץ לעיר - פטורים מן הסוכה ויכולים לאכול ולישון ברכב, וכן הדין בנסיעה באוטובוס בין עירוני או ברכבת וכל כיצא בזה, ומ"מ אם יש לו סוכה ליד הרי הוא חייב בסוכה אך אין היתר לאכול בפראק וכדו' בלא סוכה, ויש מחמירים שאף באוטובוס אסור לאכול בלא סוכה, (עי' חזו"ע סוכות), ולהלכה נראה שאף המחמירים היינו דוקא שהולכים לטיול כגון למסלול וכדו' של הרבה זמן ומפקיעים את עצמם לגמרי ממצות סוכה, משא"כ אם נמצא בדרך ורוצה לאכול בודאי שדינו כהולכי דרכים, וכמו שיתבאר להלן.

במקום מצוה (ו)

חיוב שינה בסוכה בשנה ראשונה - אף שיש שכתבו להקל שבשנה ראשונה חתן פטור מסוכה, מחמת מצוות ושמח את אשתו, להלכה אף בשנה ראשונה חייבים לישן בסוכה, כיון שיכול שאשתו תישן עמו, אך אם מקיים מצוות עונה בכל יום [אם היא טהורה] הרי הוא חייב בסוכה, [ויש מתירים אף לכתחילה לעשות כן אף שלא בשנה ראשונה, (שמעתי מהגרע"פ) ואך למעשה יש להתיר רק בל"ט או במקום מצות עונה (כה"ח סק"ו) או בשעת הדחק שיאן לו סוכה].

במקום כיבוד הורים - להתארח אצל הורים שאינם שומרי תורה ומצוות ואין להם סוכה, אין להתיר בזה, אלא א"כ ההורים זקנים או חולים שפטורים כדן משמשי חולה, ולכתחילה יבנו שם סוכה, וגם משום מצוות אכילה בליל יו"ט הראשון.

טרודים בטרדת מצווה (ז)

חתן שבתוך שבעת ימי המשתה, פטור ממצוות סוכה, (עי' שו"ע שם ס"ו) אך בזמנינו אף חתן בתוך שבעת ימי המשתה חייב בסוכה, כיון שאין שושבינים בזמנינו. [ובלא"ה אינו כ"כ מצוי].

תשבו כעין תדורו (ח)

להרדם מחוץ לסוכה בנסיעה - מותר להרדם לכתחילה להרדם מחוץ לסוכה כגון שנוסע מחוץ לעיר נסיעה ארוכה, **כיון ששיבת הסוכה היא "תשבו כעין תדורו" וכן היה נוהג בשאר ימות השנה, אין בזה איסור.** ולכן אם דרכו להרדם באוטובוס או בנסיעה אף שהיא בתוך העיר אין בזה איסור. (הסכמת הפוסקים).

ועושהו נקרא הדיוט. (סי' תרל"ט ס"ה). מלבד ביום הראשון שחייב לאכול כזית פת בסוכה וכמו שיתבאר להלן.

שיעור ירידת הגשמים שפטור מהסוכה - **אם הוא באמצע לאכול** הוא כמות של גשם שיכול לפסול תבשיל שמתקלקל מהר מכמות מועטת של גשמים, [או שיוורדים מים חומים מהסכך] ואז יכול לצאת לביתו לאכול ולגמור את הסעודה. ואם אינו בקי בשיעור זה יכול לצאת מהסוכה בשיעור שאם היו יורדים מים בביתו היה הולך לאכול בחדר אחר, **אם הוא באמצע לישן** הוא אף גשם בכמות מועטת שמצערת ומפריע לו לישן. (רמ"א שם ס"ז).

כשיעור קביעות סעודה 160 גרם. (מאמר מרדכי סק"ג מחזיק ברכה סק"ה וחזו"ע עמ' קלו) [ולאול"צ 216 גרם], [ויש נוהגים שלא לברך לישוב בסוכה (בא"ח יד' חיים עמ' צג ועי' בא"ח ש"א האזינו ה"ח)].

ברכת לישוב בסוכה לנשים - בנות ספרד לא יברכו, ובנות אשכנז, נהגו לברך. אך האנשים לא יברכו להם, כגון שכבר בירך לישוב בסוכה בקידוש ומוציא אותם יד"ח בקידוש לא יברך להם שוב לישוב בסוכה. (עי' משנ"ב שם סק"א).

זמן ברכת לישוב בסוכה

זמן ברכת לישוב בסוכה בליל שבת - מברכים בקידוש, וכו"ל לגבי קידוש בליל א'.

ביו"ט א' בקידוש בבוקר או בשבת בקידוש - מברכים בקידוש, [ויש מבני ספרד שנוהגים לברך קודם אכילת הלחם (בא"ח האזינו א' ה')].

קידוש בעמידה/בישיבה בבוקר בין לבני ספרד ובין לבני אשכנז. יש נוהגים לקדש בעמידה, כדי שאח"כ ישב בברכת לישוב בסוכה, ויש נוהגים לקדש בישיבה, אך עדיף לקדש בעמידה. (עי' רמ"א שם ס"ב, ובכה"ח סק"ט ובלוח אר"י ועוד). והמנהג הפשוט אצל בני ספרד לשבת בקידוש. (עי' חזו"ע סוכות עמ' קעב ובמכתב הגר"י מתאריך ב' אלול תשע"ט).

ברכת לישוב בסוכה בהבדלה - יש מבני אשכנז שנהגו לברך על ההבדלה לישוב בסוכה, ונכון לכתחילה לאכול אח"כ מיני מזונות. ואז לכו"ע יכול לברך לישוב בסוכה.

זמן ברכת לישוב בסוכה בסעודת לחם - לכתחילה יש לברך קודם המוציא. (שו"ע סי' תרמ"ג ס"ג ומשנ"ב שם סק"ז, ובא"ח שם ח', וחזו"ע עמ' קעז). **אך למעשה המנהג שמברכים לישוב בסוכה לאחר ברכת המוציא.**

דיני חיוב שינה בסוכה

חיוב שינה בסוכה - בכלל חיוב הסוכה לישן בתוך הסוכה. **שינת עראי** - אסור לישן אף שנת עראי על ברכיו מחוץ לסוכה. (ביה"ל סי' תרל"ט ס"ב ד"ה אפילו). ושיעור שנת עראי שיעור הליכת מאה אמה שהוא פחות מדקה 54 שניות. (מג"א סי' מ"ד) אך אם מתנמנם, נים ולא נים תיר ולא תיר, אין איסור. (עי' סוכה נג. וש"ת שבט הקהתי ג' קצג). **שינה בבית הכנסת בלימוד או בשיעור** - אין בזה איסור, ותשבו כעין תדורו, ויש אוסרים. (בא"ח ועוד).

דיני מצות ישיבת הסוכה

מחיובי הסוכה "תשבו כעין תדורו" לאכול ולשתות ולישן בסוכה, כדרך שרגיל כל השנה בביתו. (סי' תרל"ט ס"ב).

אכילת עראי - מותר לאכול מיני מזונות פחות כביצה מחוץ לסוכה. (שם). **בשר ודגים** - אף מעיקר הדין מותר לאכול בשר או דגים מחוץ לסוכה, אך טוב להחמיר לאוכלם בסוכה. (עי' שו"ע שם ומשנ"ב סק"ג, וחזו"ע סוכות עמ' קלח). **פירות וירקות אורז וכדו'** - מותר לאוכלם מחוץ לסוכה, אך טוב להחמיר בכך. (משנ"ב סק"ו ושעה"צ סק"ח).

שתיית מים - מותר לשתות מים מחוץ לסוכה, אך אם בתוך הסעודה חייב לשתות את המים בתוך הסוכה. (עי' שעה"צ סק"ט ובהל"ע ב' עמ' רעא, נתבאר בארוכה בספר). **שתיית יין/משקאות חריפים/קפה ותה וכדו' - לבני ספרד**: פטורה מהסוכה. (שו"ע סי' תרל"ט ס"ב, וכה"ח סק"ו וחזו"ע עמ' קלז), **ולבני אשכנז**: אף שמעיקר הדין פטורה מהסוכה מ"מ נכון להחמיר בכך (משנ"ב שם סק"ג ובשעה"צ שם סק"ג) **ואף לבני ספרד** ראוי להדר ולשתותם בסוכה לקיים מצות סוכה.

משקאות קלים כגון קולה/אייס קפה שרגילים לקבוע עליהם - לבני ספרד: פטורים מהסוכה, וכנ"ל, **ולבני אשכנז**: יש מחמירים אם קבע עליהם. (הגר"ח ק"ב שמתח ישרא"ל עמ' רס).

מצות ישיבת סוכה - לאכול ולשתות בסוכה כל שבעת הימים בין ביום ובין בלילה, ומקיים מצוות עשה מדאורייתא כל רגע ורגע. (כידוע מהגר"א ועוד, ונתבאר בהרחבה בשערי יוסף סוכות).

לימוד תורה בסוכה - לכתחילה יש ללמוד תורה בסוכה, אם יכול ללמוד בישוב הדעת, (שו"ע סי' תרל"ט ס"ד). ויש לו שם כל הספרים הנצרכים ללימוד. (כה"ח סק"ב).

תפילות בסוכה - אפשר להתפלל בתוך הסוכה, במנין, אם מתפלל שם בכוונה ובשבו הדעת, ועדיף על מעלת תפילה בבית הכנסת, אך אי אפשר מחמת זה להתפלל ביחידות בסוכה. (עי' שו"ע ומשנ"ב שם סק"ל).

דיני דברים האסורים משום כבוד הסוכה

אסור לעשות תשמישי בזוי בסוכה. (סוכה כט. וש"ע סי' תרל"ט ס"א) ויש בזה שלושה גדרים: **א'** כדן תשבו כעין תדורו, וכמו שאדם היה עושה בביתו בחדר החשוב, כגון הסלון וההול, (עי' רש"י שם). **ב'** מדין תשמיש בזוי, שלא להכניס קדרות או סירים לתוך הסוכה, **ג'** מדין שלסוכה יש קדושה כקדושת בית הכנסת והרבה דברים מחמירים בו כקדושת בית הכנסת. (עי' משנ"ב שם סק"ג ובשעה"צ ובספר שערי יוסף הלכות סוכה מהדורת תשפ"ב בארוכה). וישנם דברים שאסורים מדין תשבו כעין תדורו, וישנם דברים משום תשמיש בזוי, כגון להכניס סירים עם אוכל, ויש דברים שאסורים משום שקדושת הסוכה מאוד גדולה כקדושת בית הכנסת.

דיבורי חול - מותר לדבר בסוכה, כדן תשבו כעין תדורו, אך ראוי למעט בה בדבר חול מחמת קדושת הסוכה. (משנ"ב סי' תרל"ט סק"ב ובשעה"צ שם). וכן מותר לקרוא בה עיתונים או שאר ספרים או לשחק במשחקים לבני הבית.

הכנסת כלי אכילה - אסור להכניס סירים שמבשלים בהם, (שו"ע שם). **סירים שרגילים להביאם לשולחן בסעודת ליל שבת** - לכתחילה לא יכניסם לסוכה, אך יש מקילים בזה. (עי' משנ"ב שם סק"ה וכן הסכמת הפוסקים). אף סירים יפים ותבניות יפות או קערות הגשה אפשר להכניסם. (עי' משנ"ב שם ובש"ת תפילה למשה ח"ב סי' מא).

פלטה - אסור להכניס פלטה לסוכה, אלא א"כ יפסול את הסוכה מעל המקום הנ"ל.

פינוי צלחות וקערות לאחר האכילה - יש להזהר לפנותם לאחר הסעודה. (עי' שו"ע שם ס"א ומשנ"ב שם סק"ה, ובמאירי סוכה כט.).

כוסות חול ופנמי - כוסות פלסטיק שמשתמשים בהם שוב, מותר להשאירם, אך כוסות קרטון שהרגילות לזורקם לאחר שימוש אחד יש להוציאם. **בקבוק שתיה ריק** - ראוי להוציאו, כיון שאין הרגילות להשתמש בו.

הנחת פח - אם רגיל להניח בביתו, יכול להניח אף בסוכה. אך אם הוא פח גדול יש להניחו מחוץ לסוכה, או במקום הפסול.

מיחם חשמלי/מקרר/כיר - מותר להכניסם לסוכה, אם רגיל להכניסם לביתו. ויש מחמירים. (שמעתי מהגר"ע פ'). **גריל גז** - ראוי שלא לעשותו.

החלפת טיטול בסוכה - אסור. (הסכמת הפוסקים).

חליצת נעלים בסוכה - מעיקר הדין מותר כדרך שרגיל כל השנה, בלילה, אבל ביום לא יעשה כן, כמו שלא עושה כן בסלון ביתו. (עי' ערוך השולחן סי' ד ונתבאר בארוכה בספר).

עישון סיגריות - אף שיש שדימו קדושת הסוכה לבית הכנסת, להלכה אין איסור לעשן סיגריות בסוכה, [מלבד איסור עישון כל השנה] וכ"ש סיגריה אלקטרונית.

קפדנריא דרך הסוכה - אין איסור. (עי' היטב ברי"ן גיאות דף צב, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף סוכות עמ' 107, עיי"ש היטב).

הכנסת גוי לסוכה - לא ראוי להכניסו לסוכה מחמת קדושת הסוכה. אך אין בזה איסור מעיקר הדין במקום צורך.

דיני זמן נטילת לולב וסדר הנענועים

זריזין מקדימין למצוות - ביום א' משכימים להתפלל וזריזין מקדימין למצוות. (טור סי' תרמ"ד ומשנ"ב שם סק"א). ואם לא נטלו בבוקר יטלו כל היום בברכה עד השקיעה, ואם לא יטלו עד שלושים דקות מהשקיעה [אף בערב שבת לאחר שקיבל שבת] בלא ברכה. (וכנתבאר בארוכה באו"ח סי' רס"א לגבי מי ששכח להניח תפילין, ובשו"ע סי' שמ"ב ובנימוקי או"ח סי' תרס"ה, ובכה"ח שם סק"ג) אך אשה שהדליקה נרות ושכחה ליטול לולב לא תשאל על ההדלקת נרות ליטול לולב. (הוראת הגר"א צ"ח ה"ח כהן שליט"א).

נטילת ארבעת המינים בסוכה - רבים מקפידים ע"פ הקבלה (שער הכוונות דף קג ע"ד) לנענע את הד' מינים בסוכה. ויש מהדרים לנענע בסוכה בבית לפני התפילה. [ולהלכה אף אם לא בירך ברכות התורה אין איסור לעשות מצווה, (ונתבאר בארוכה במשנ"ב בסי' מ"ז)].

צורת נטילת הלולב - לפני ברכת שהחיינו יתפוס את הלולב ביד ימין, (עי' כה"ח סי' תרנ"א סק"ג) ששדרתו לפניו, (שו"ת הרדב"ז ח"א סי' קע וכה"ח סי' תרנ"א סק"ו ועוד) ויברך בעוד שהאתרוג מונח לפניו או שתופסו בצורה הפוכה, או שיכוין שלא לצאת יד"ח עד שמברך, ולאחר שמברך שהחיינו לוקח את האתרוג או שהופכו כדרך גדילתו. (שו"ע סי' תרנ"א ס"ה ומשנ"ב סק"ח).

איטר יד - לבני ספרד: אף איטר יד ינהג כן, (עי' שו"ע סי' תרנ"א ס"ג ומשנ"ב שם סק"ח ומאמר מרדכי סק"ג). **ולבני אשכנז**: יטול את הלולב ביד שמאל, (רמ"א שם ומג"א שם סק"ט וש"ע הרב שם סק"ג וד"ה קמח ז').

ברכת שהחיינו על הלולב - מברכים שהחיינו על הלולב לאחר ברכת על נטילת לולב. **ואם שכח לברך שהחיינו על הד' מינים** יכול לברך אח"כ בחול המועד. (משנ"ב סי' תרמ"ד סק"ג).

ברכה על ההלל - בני ספרד מברכים כל שמונת ימים לגמור את ההלל, ובני אשכנז מברכים לקרוא את ההלל. (סי' תרמ"ד ס"א).

זמן הנענועים: מענענים לאחר ברכת שהחיינו **פעם אחת**, ובאמירת ההלל, **לבני ספרד**: מענענים ארבעה פעמים, **ולבני אשכנז**: מענענים חמשה פעמים וכדלהלן:

א. הודו לה' כי טוב, מענענים בכל מילה, נענוע אחד, מלבד שם ה'. (משנ"ב סי' תרנ"א סק"ב ובכה"ח שם סק"ב). **ולבני אשכנז**: מענענים גם בפעם השניה, והש"ץ צריך לנענע [בנוסף להנ"ל בדעת השו"ע] אף בשעה שאומר 'אמר נא ישראל', והקהל צריכים לנענע [בנוסף על דעת השו"ע] בכל ד' הפעמים שאומרים [הודו], אך המתפללים ביחידות ינענוע רק פעם אחת.

ב. **אנא השם הושיעה נא**, מענענים פעמיים, בכל תיבה, מלבד בה', אך יזהר שמנענע באנא ה' הושיעה נא שאומר "הושיעה", שלא ישים מרווח בין המילים שכל מילה לא תאבד את המשמעות. (עי' תוס' ברכות מז. ד"ה כל וחזו"ע סוכות עמ' שנה בהערה).

הודו לה' האחרון - ינענע רק פעם אחת, וכדלעיל, אבל לא ינענע פעמיים. (עי' שו"ע סי' תרנ"א ס"ח, אך נהגו שלא נענע כמבואר בתיקוני זוהר דף יח סע"ב ובשער הכוונות דף קג ע"ד).

סדר הנענועים - **לבני אשכנז**: ינענע מזרח-קדימה, דרום-ימינה, מערב-אחורה, צפון-שמאלה, למעלה ולמטה. (סי' תרנ"א ס"ט וס"י) [והוא אף לאיטר יד]. **ולבני ספרד**: והנהגים כהראי"ל, מענענים דרום-ימינה, צפון-שמאלה, מזרח-קדימה, מעלה, מטה, מערב-אחורה. (שער הכוונות דרושי חג הסוכות בהקדמה וכה"ח שם סק"ג). **ובנענועים צריך להסתובב**, אך רבים מבני אשכנז והחסידים נהגו שלא להתסובב, ורק להפך את הלולב לאחוריהם. (עי' משנ"ב סק"ז ובביכור"י סי' תרנ"א סק"ו ובכה"ח שם סק"ז).

כמה נענועים בכל צד - מעיקר הדין די בנענוע אחד ונהגו לנענע ג' פעמים. (עי' ירושלמי סוכה פ"ג ה"ח ומשנ"ב שם סקמ"ב ושיירי כה"ג ומחזיק ברכה סק"ו וכה"ח סק"ג).

הנענועים בלילה - **בני אשכנז**: מקפידים לכססם את העלים בזמן הנענועים, (רמ"א שם) **ובני ספרד**: לא נהגו לכססם את העלים. (כנתב' בדני"ד המינים). **לא תגודדו בנענועים** - אין איסור, כיון שכולם יודעים שיש בזה חילוקי מנהגים. (עי' סוכה לז; והגר"ח ועוד). ויש מחמירים שלכתחילה ינענע כמנהג המקום, אך בשטיבלאך או בכותל שאין מנהג, יכול לעשות כמנהגו לכתחילה.

נשים - פטורות מלולב, אך אם רוצות לקיים המצוה יכולות, **ולבנות ספרד**: לא יברכו על הלולב, **ולבנות אשכנז**: יכולות לברך על הלולב. **ולגבי נענוע הלולב**, ע"פ הקבלה אין לנענע את הלולב, (שו"ת רב פעלים ח"א קונטרס סוד ישרים סי' יב) אך ע"פ הפשט מעיקר הדין אין איסור בזה, ויכולות לנענע (שו"ת נחלת שבעה סי' לד בשם המהר"ל, ובשו"ת תו"ה ח"א סי' שפה). ויל"ע אם יש עניין בזה].

לתרומות להמשך הפצת הגליונות חפשו
בנדרים פלוס על שם "פסקים והלכות"
ולהצטרפות לרשימת התפוצה, הערות והוספות
ושאלות בהלכה
058-3233587 או באימייל:
a921434567@gmail.com